

KLIC TRIGLAVA

Jugoslavija: DOPOLAVORO

Za kruhom: "TURISTI" NA ŠVEDSKEM

Cerkev: NA LASTNO ROKO

Domobranci: NAČRT ZA INVAZIJO

Centralizem: ZA BAKARIČEM ŠE KAVČIČ

321

FEBRUAR 1966

Od meseca do meseca:

Zunanji minister Marko Nikežič je 20. januarja v skupščini na dolgo govoril o zunanji politiki. Rekel je, da nevarnost vojne še ni minila, vzroki pa da ne tiče v spopadu ideologij, ampak v spopadu interesov. Jugoslavija podpira osvobodilni boj južnovietnamskega ljudstva in stalno poudarja, da je treba najti politično rešitev na podlagi ženevskih sporazumov. ZDA naj preneha bombardirati Severni Vietnam za stalno in naj prizna narodnoosvobodilno fronto. Dejal je, da neurejeno nemško vprašanje stalno obremenjuje položaj. Priznati je treba dve nemški državi. Jugoslavija se zavzema za uveljavljanje dosledne miroljubne politike in sodelovanje z nevezanimi državami. Jugoslovansko gospodarsko reformo je podprla vrsta dežel; doslej so sklenili konkretne dogovore z Mednarodnim monetarnim skladom, Italijo, ZSSR, ZDA, Francijo, Kanado in Nizozemsko. Jugoslovanski odnosi so se okrepili z evropskimi socialističnimi državami, z azijskimi in afriškimi deželami, z ZDA, Italijo, Avstrijo in Grčijo, Francijo, Britanijo in nordijskimi državami, a odnosi z Zahodno Nemčijo še vedno niso zadovoljivi.

V ljubljanski DRUŽINI je bil objavljen intervju z nadškofom dr. Pogačnikom po njegovem povratku iz Anglije in Rima. To-le je dejal o Slovencih v Angliji: "Nad 700 Slovencev je raztresenih po otoku. Razmeroma imajo visok standard. Nekateri imajo pa veliko domotožje. Kar sem jih srečal, so globoko verni ljudje, zato sem se med njimi počutil domačega. Med njimi je tudi nekaj izobražencev, ki imajo lepe službe... Otroci, ki hodijo v angleške, največ verske šole, se čutijo za Angleže. Ako jih starši v počitnicah pošljejo k svojcem v Slovenijo, se tu nauče slovenskega jezika in se čutijo tu di slovensko. Imajo svoj Slovenski dom v Londonu in silno požrtvovalnega slovenskega duhovnika, ki res živi samo za njihovo versko življenje, zato pa ga imajo tudi zelo radi... Posebno mi je ostalo v spominu, kako silno velike svobode imajo Angleži in kako umirjeni značaji so na zunaj."

Na povabilo Zveze mladine Slovenije so obiskali Ljubljano predstavniki dunajskega Kluba slovenskih študentov, ki združuje predvsem naše koroške visokošolce. Poleg kulturnih prireditev in ustanov so gostje obiskali tudi predsednika vladne manjšinske komisije, razgovarjali pa so se tudi v uredništvu študentske TRIBUNE.

NACIONALNI SOCIALIZEM: Krste Crvenkovski, politični sekretar CK ZK Makedonije, je 16. januarja povedal DELU, da odnosi med narodi v Jugoslaviji zahteva jo nove osvetlitve in urejanje na nov način; na podlagi popolne enakopravnosti na osnovi lastnega dela in prispevka skupnosti bodo postali še trdnjši. Spočetka so poudarjali jugoslovanstvo, da bi krepili jugoslovanski socializem. "Toda motijo se tisti, ki po nekakšni avant-

gardistični logiki trdijo, da morajo narodi čimprej odmreti, da bi se razvijal socializem." Družba se razvija "v smeri nadaljnjega osamosvajanja in afirmiranja narodov in v smeri integriranja v območju gospodarstva." Ti dve tendenci si ne nasprotujeta. Ena od poti "učlovečenja človeka... vodi preko nadaljnje afirmacije narodnosti." Poudariti je treba, "da je težnja po integralnem jugoslovanstvu rodila na drugi strani odpor, ki ni bil zmeraj... v najnaprednejši smeri. Kajti če se nekdo brani centralističnega pritiska, se mu lahko zgodi, da spregleda stvari, ki jih nujno narekuje neko drugačno povezovanje med narodi Jugoslavije." Potrebno je medsebojno spoznavanje. "Presenetljivo je, recimo, nepoznavanje zgodovine posameznih naših narodov, ki ga kažejo zelo vidni javni in kulturni delavci pri nas."

GOSPODARSTVO: Kiro Gligorov, zvezni sekretar za finance, je 19. januarja povedal na televiziji, da je 1. 1964 Jugoslavija imela v plačilni bilanci deficit \$233 milijonov, v 1965 pa presežek \$8 milijonov. Do 1. 1970 naj bi nabrali rezerve v zlatu in trdih valutah vredne \$500 milijonov in s tem zagotovili vrednost dinarja. Jugoslavija dolguje tujini skupno \$1096 milijonov, v kar niso vštete obresti. Ta dolg ni velik, "če bi šlo za normalne roke odplačevanja kreditov." Toda pretežno gre za komercialne in srednjeročne kredite, ker Jugoslavija "kot neodvisna dežela" ni mogla koristiti drugačnih. "Ni govora o tem, da ne bi mogli vrniti dolgov," toda z dolžniki so se sporazumeli, da bodo podaljšali odplačila dolgov. Glede emisije denarja je povedal, da se je denarna masa 1. 1964 povečala za 19%, 1. 1965 pa le za 4%, kljub temu da je družbeni proizvod naraščal približno enako. Investicije so se lani realno zmanjšale za 15 do 20%. Indeks realnih osebnih dohodkov (1964=100) je bil julija 122, avgusta 90, septembra 97 in novembra 103.

Veljko Vlahović je 13. januarja na televiziji zasolil reformo z idejnimi razmišljanji. Dejal je, da reforma ni le gospodarska, ampak mnogo širša v družbi in življenju nasploh. Govoril je o njej kot o nadaljevanju revolucionarnega boja. Zavzemal se je tudi za večjo strpnost do kritikov in večjo strogost do tistih, ki so okradli skupnost. Predvojno geslo, da so jetnišnice šola kadrov, ne velja več, je rekel. Posledice reforme so prišle do izraza tudi na beograjskem simpoziju Socialistične zveze, kjer se je mnogo govorilo o zahtevi državljanov, da "neposredno odločajo o skupnih zadevah". Dr. Peculjić je izjavil, da se pojavljajo "skupine po interesih", ki si skušajo "privzeti pravico do odločanja in pojavljajo se težnje po formalni samoupravni demokraciji". Dr. Ratković je izrazil potrebo, da Zveza "omogoči izražanje vseh teženj in pojmovanj, pri čemer je govoril tudi o ideološkem pluralizmu". Medtem ko je Kiro Hadživasilev trdil, da je politična svoboda "možna le ob dejanski družbeni lastnini," je dr. Branko Pribičević dokazoval, "da ni nujno, da so v razredni družbi politične svoboščine zgolj utvara."

I. S.

KAKANJ VSAKO LETO!

OSTAJA sporno vprašanje, če je sarajevsko okrožno sodišče, ki je sodilo o kakanjski rudniški nesreči (gl. KT 320), poiskalo prave krivce za smrt 128 rudarjev. Formalno vzeto se je sodišče osredotočilo na tehnično vodstvo rudnika, ki da je bilo v prvi vrsti odgovorno za varnost rudarjev. In prav gotovo pada nanj velik del odgovornosti in krivde. Toda istočasno velja postaviti vprašanje, kako je sploh moglo priti do tega, da to rudniško vodstvo ni niti v minimalni meri poskrbelo za varnost, saj je preiskava dokazala, da so se v vodstvu zavedali nevarnosti, ki je pretila.

V stvari namreč ne gre samo za Kakanj ali pa za življenje 14 rudarjev, ki so umrli ob nesreči v ibarskih rudnikih začetkom lanskega leta, glede česar je sodilo okrožno sodišče v Kraljevu sredi minulega decembra.

Zvezni gospodarski zbor je v drugi polovici januarja razpravljajal o rudniških nesrečah na splošno in prišel do pretresljivih zaključkov: v letih 1956 do 1965 je v Jugoslaviji pri rudniških nesrečah izgubilo življenje 728 rudarjev, kar pomeni povprečno 91 rudarjev na leto. Torej mali Kakanj vsako leto! V šestih letih (1958-1964) so dobili jugoslovanski rudarji 23.350 težjih in lažjih poškodb. To se pravi, da je bil osebno prizadet vsak četrti rudar. To dalje pomeni, da v nekaterih rudnikih, dodatno zaradi poklicnih bolezni, odhajata v invalidski pokoj kar dve tretjini rudarjev...

Toda ne gre samo za rudnike. Statistika poškodb v Sloveniji za 1964. leto je prav tako pretresljiva: od aktivnih zavarovancev je bilo poškodovanih 110.000 oseb, kar je predstavljalo izgubo 1.700.000 delovnih dni (ne ur). A upoštevajoč vse slovensko prebivalstvo, je bilo v istem letu poškodovanih preko 300.000 ljudi, zaradi česar je 23.000 oseb prebilo 250.000 dni v bolnišnicah. Smrtno se je v zadnjih petih letih (vključno do 1964) pri delu ponesrečilo 338 ljudi, na poti na delo in z njega 135 oseb, pri drugih prometnih nesrečah pa je podleglo 1336 oseb, kar pomeni 1809 smrtnih primerov zaradi nesreč v dobi šestih let v mali Sloveniji. To je dobrih tristo smrtnih žrtev na leto!

Morda res sarajevsko okrožno sodišče ni bilo pristojno za globljo preiskavo, toda nekdo mora biti odgovoren za tako grozno igro s človeškimi življenji.

Treba bi bilo preiskati, dognati in kaznovati tiste politične voditelje, ki so kot priganjači tekom vrste let na en ali drug način dajali prednost proizvodnji na škodo varnosti pri delu. Na odgovor bi bilo treba klicati tiste politično-finančne

vseznale, ki so uvedli tak devizni sistem, da so mogli z devizami razpolagati le tisti, ki so izvažali. Če pa je nekdo proizvajal le za domači trg, pa ni dobil na razpolago potrebna devizna sredstva, da bi si v tujini nabavil potrebno boljše tehnično opremo ali vsaj boljša varnostna sredstva. To sicer ne zmanjša krivde npr. tehničnih voditeljev v Kaknju, ki niso skrbeli niti za tiste varnostne naprave, s katerimi so razpolagali; pojasni pa, zakaj so se lotevali samoizdelovanja varnostno dvomljivih in nepreizkušenih strojev, da bi z njimi dvignili proizvodnjo. Nekdo višje gori mora biti odgovoren, če je dovoljeval tako samopostrežno strojno industrijo.

Kaj so pri vsem tem delale vse mogoče inšpekcije, je torej vprašanje zase. Zvaliti indirektno odgovornost na delavca, češ da je upravičen zapustiti delovno mesto, če ne ustrezajo varnostne naprave, je larpurlartistična dialektika najvišje vrste. Kajti, če je bilo toliko nesreč v Sloveniji, kjer je inteligenčni nivo delavcev in predelavcev višji, kaj mora potem biti šele nekje v Bosni ali Makedoniji! Kako morete nazadnje pričakovati od slehernega delavca, da bo sam presodil, če odgovarjajo varnostne naprave? In če bodo delovale v primeru potrebe? Kako more vendar povprečni, morda komaj pismeni rudar, nekje na jugu države, soditi o tem...!?

Toda kaj pa je počela v podjetjih vsevedna Zveza komunistov? In kaj je storil sindikat, da bi podvzel potrebne korake, zaščitil delavca in če treba s štrajkom izsilil od vodstva podjetja in posredno od političnega vodstva države, da poskrbi za varnost državljanov pri delu? Ali igrajo sindikati vlogo organizacije "Kraft durch Freude"? Ali niso morda sindikati prav zaradi tega, da varujejo delavčeve pravice in koristi in skrbijo za njegovo varnost? Če so jugoslovanski komunisti doslej lahko trdili, da taki sindikati niso potrebni v "socialistični družbi", potem je Kakanj dokaz, da imamo opravka z bedaki ali pa z zločinci. V normalni človeški družbi take ljudi pošiljajo v umobolnice ali pa za zapahe.

'Tisoč let že krvaviš...'

PREDVIDEVALI SMO, da bo dr. Kisovčev članek o slovenskem jeziku (KT 320) vzbudil odmeve in tudi povzročil nevoljo; toda neodvisni tisk je v razmerah in ob razdaljah, kakor živimo Slovenci v tujem svetu, edino praktično in učinkovito sredstvo, da si izmenjamo mnenja. Odkrito rečeno, po časnikarskem pojmovanju nam ne bi mogli zameriti, če pisma "Organizacije slovenskih protikomunistov" (str. 17.) ne bi objavili: zaradi zmerjanja in zaradi ljube slovenščine. A vendar ga objavljamo kot dokaz, kako malo se znajo nekateri obvladati in kako resna nevarnost preti njihovem hej'slovenstvu, toda ne iz južne strani, če znanja svojega jezika ne bodo izboljšali.

Sodimo, da dr. Kisovec v članku ni zagovarjal ukinitve slovenskega jezika. Toda istočasno mislimo, da le preveč idealno gleda na obstoj in razvoj slovenskega naroda kot naroda, tudi če bi se ta slovenskemu jeziku odpovedal. Kakor mi pojmuje slovenstvo, predvsem njegove šibke in slabe strani, smo mnenja, da je v danih prilikah lasten slovenski jezik pogoj narodni zavesti in torej obstanka naroda.

Strinjamo se pa z dr. Kisovcem, da nekaj na novo vpeljanih staroslovenskih (ali hrvatskih, če hočete) besedi, katerih mi nimamo, pa bi jih potrebovali, ne bi postavilo slovenskega jezika v smrtno nevarnost. Prav gotovo dajemo prednost takemu načinu pred posvojitvijo popolnoma tujih besed, ki so jih vstavili v slovenski Pravopis predvsem zadnjih dvajset let, zlasti še, če imamo zanje tudi slovenske "nadomestke". Komisija, ki je odločala, kaj smemo rabiti in česa ne, bi morala slediti pravilom zdrave pameti, ne pa zaiti v taka nasprotja, da na primer prepoveduje besedo "preuranjen" (prenagel), dovoljuje pa, ne da bi zardela, "abalienacijo" (odtujitev), "abdicirati" (odpovedati se), "abdomen" (trebuh), "abracijo" (odklon), "ablacijo" (odnašanje), "abnormalnost" (nepravilnost), če navede mo nekaj takih spačkov samo s prve strani besednjaka v slovenskem Pravopisu. Tu vendar vsaka logika preneha.

Toda nevarnost obstoja drugje: če namreč slovenska podjetja v Sloveniji prilagajajo svojim proizvodom navodila za njihovo rabo izključno v srbohrvatskem jeziku; če slovenski uradi v Sloveniji pri občeivanju s slovenskimi stranka - *

NA ŠVEDSKO!

POGOVOR z g. MILUNOVIĆEM

NIHČE ni mislil na jugoslovanske turiste, ko sta Jugoslavija in Švedska podpisali sporazum o ukinitvi viz. Vsi so mislili le na Švede, češ da bodo podpirali jugoslovansko turistično gospodarstvo, ko se bodo prihajali gret na jadransko sonce. Nepričakovano so pričeli Jugoslovani v množicah prihajati na Švedsko. Ti "turisti" so prihajali z enim ali dvema dolarjema v žepu, mi je povedal g. Marko Milunović, tajnik Združenja svobodnih Jugoslovanov v Skandinaviji, ker so slišali, da se na Švedskem dobro zasluži in dobro živi ter da primanjkuje delavcev. Švedska je dežela z najvišjim življenjskim standardom v Evropi. Plače so kakih 30% nad zahodno nemškimi, pomanjkanje delavcev pa je tako, da je koncem leta delalo na Švedskem okrog 155.000 tujcev. Večina so bili Skandinavci, na desetisoče pa je bilo tudi Madžarov, katere so sprejeli po letu 1956, Italijanov, Grkov in Turkov. "Jugoslovanov je prišlo leta 1965 okrog 8000," je dejal g. Milunović, čeprav jugoslovanski časopisi priznajo le okrog 5500. "Sredi oktobra so bili dnevi, ko jih je prišlo tudi po nekaj sto naenkrat - moških, žensk in otrok."

Švedska je najnovejše zatočišče za Jugoslovane, ki žele dela in boljšega življenja. "Svet je postal majhen," je rekel g. Milunović. "Komunisti bi se veselili, če bi bilo povsod drugod slabše kot pri njih. Radi bi, da bi raven Portugalske, Španije in afriških dežel bila merilo za zapadni demokratični svet. V oči jih bo de blagostanje v Švedski, Norveški in Danski, katere so še do nedavnega imenovali izdajalce socializma. Švedska je jasno pokazala, da brez demokracije ni ne napredka ne boljšega življenja in da so politične dogme samo ovira."

Prizori ob prihajanju Jugoslovanov ni so bili prijetni. "Jugoslovanski uradni predstavniki na veleposlaništvu in konzulatih so pokali od jeze," je pripovedoval g. Milunović. "Zmerjali so prišleke in jih podili s pragov predstavnih. Toda jugoslovanski ljudje so dobrega srca. Drug drugemu so priskočili na pomoč. Naseljevali so se po kletih in podstrešjih. Tudi po deset jih je spalo v eni sobi. Življenje je bilo težko, a upi so bili veliki. Stari emigranti, novi begunci in 'turisti' so hitro prišli skupaj. Precej smo videli, da je med nami zelo malo razlik. Vsi smo imeli iste želje. Priskočiti smo jim morali na pomoč."

Gg. Dutina in Milunović, predsednik in tajnik Združenja, sta obiskala dve ministrstvi in predlagala, kako bi rešili "turistično vprašanje" Jugoslovanov. Švedski tisk je udaril plat zvona. "V naši siti družbi umirajo ljudje od lakote", "V eni kletni sobi spi dvajset jugoslovanskih turistov", "Jugoslovanski turisti se

* mi uporabljajo tiskovine v srbohrvatskem jeziku: če se v slovenskih šolah v Sloveniji učijo iz srbohrvatskih učbenikov ali če na slovenski univerzi srbski ali hrvatski visokošolci, ki so v veliki manjšini, zahtevajo, da slovenski profesorji predavajo v srbohrvatskem jeziku.

Tu pa obstoja nevarnost za naš jezik. Sicer ne toliko zaradi enega ali drugega posamičnega primera, ampak ker tak primer lahko postane precedens (slovenski puristi, dajte nam enostavno besedo slovenskega korena za to tujko!) za poznejšo splošno rabo. Iz tega sledi, da vprašanje torej ni toliko kulturnega, to je, ozko vzeto jezikoslovnega pomena ampak predvsem politične narave. V tem oziru pa je rdeči režim v Ljubljani odpovedal.

UREDNIŠTVO

Slovenski obred na lastno pest

Dopis s Tržaškega

NAVEDBE v novemberskem Klicu Triglava (št. 318) niso točne, kolikor zadevajo uvedbo slovenščine kot liturgičnega jezika v slovenskih župnijah Beneške Slovenije. Za napačen zaključek sicer ne krivim vašega posebnega dopisnika, ker je ta očitvidno pobral podatke iz goriško-tržaškega slovenskega tiska. Vendar so resnici na ljubo dejstva precej drugačna in ne dvomim, da jih bo Klic Triglava kot zares neodvisen list objavil.

Slovenski duhovniki iz Beneške Slovenije so prosili za sprejem pri nadškofu v Vidmu, da bi se z njim domenili glede verskih obredov v slovenščini, kot je to dovolil vatikanski koncil. Nadškof Zaffonato jih ni hotel sprejeti. Šele na intervencijo videmske Krščansko demokratske stranke je odgovoril, naj mu duhovniki predložijo pismeno vlogo. Kolikor sem mogel ugotoviti, je bilo teh pisem dvanaajst, morda celo štirinajst. Toda nadškof, ki je bivši italijanski bojevnik, čemur pripisuje velik pomen, ni odgovoril niti na eno duhovniško pismo. Potem je nekaj duhovnikov vzelo stvar v lastne roke in na lastno pest vpeljalo v cerkve slovenske obrede, češ da je koncil nad škofom. Kolikor mi je bilo mogoče dognati, je to storilo šest, nekateri trdijo, osem slovenskih duhovnikov. Gotovo je, da nadškof ni dal dovoljenja za to in da je podatek v slovenskem tisku bil napačen. *

* sprehajajo po vetru in mrazu" - taki so bili naslovi v švedskih časopisih. "Rešitev je bila zadovoljiva," je pripovedoval g. Milunović. "Turiste so pobrali s kleti, podstrešij, cest in parkov in jih poslali v zbirališča, kjer so dobili stanovanje, hrano in nekaj denarja za male potrebe. V decembru je bilo teh zbirališč več kot štirideset, pa še v teh niso mogli nastaniti vseh. V najem so vzeli tudi hotele in pensione, da bi preskrbeli streho nad glavo ljudem, ki so prišli na Švedsko in s tem pokazali, da zaupajo švedski upravi in demokraciji.

"Za te ljudi so priredili tudi tečaje za učenje švedščine. V vsakem zbirališču so bili tolmači in včasih tudi upravniki ljudje našega rodu, ki so že dlje na Švedskem. V vsakem zbirališču skrbi urad za delo, da večina ljudi najde zaposlitev. Nekateri so še vedno v teh zbirališčih, a zanje skrbi država. Tisti, ki so odšli na delo, so dobili državno posojilo do 100 kron za hrano za prvi teden, pa še denar za stanovanje. Kdor je dobil delo, je dobil tudi opremljeno sobo. Poročenci in družine dobivajo moderna stanovanja in do 3300 kron posojila za nakup pohištva. Posojila bodo vračali v majhnih mesečnih obrokih. Tisti, ki zaradi 'nerodnega poklica' niso mogli najti dela, so šli na kratke tečaje, da bi se priučili kakih obrti. Dobivajo 410 kron štipendije in še denar za stanarino. Mnogi so dobili tudi posojila za nakup obleke in perila, ker so bili slabo oblečeni.

"Ker je bilo treba te ukrepe opravičiti pred Švedi, so časopisi objavljali tudi izjave 'turistov'. Bile so zadostne, da pokažejo, kakšen je položaj v Jugoslaviji in kdo tam vlada. Švedska televizija pa je 29. decembra poročala, da je v Jugoslaviji sedaj 2 milijona brezposelnih," je povedal g. Milunović. Da je vprašanje resno in povzroča skrbi, so priznali tudi uradno, ko so se domenili v Beogradu in Stockholmu, da se morajo jugoslovanski delavci prijaviti preko predstavništev - predno gredo na Švedsko s trebuhom za kruhom.

J.G.

★ Primorski in domovinski katoliški tisk sta močno poudarjala, kako praktičen katoličan je predsednik rimske vlade g. Moro, kako dnevno prisostvuje sv. maši in prejme sv. obhajilo. To je delal tudi v Jugoslaviji ob svojem obisku in celo fotografije so bile objavljene. Toda naši slovenski ljudje se vprašujejo, kje se začnja in kje se končuje tako praktično katoličanstvo, če predsednik vlade sploh ne odgovarja na vloge slovenskih predstavnikov in organizacij slovenske manjšine, da o kakšni resni in stvarni obljubi po izboljšanju položaja sploh ne govorimo. Nasprotno je res: pet dni pred Morovim obiskom Jugoslavije je videmska prefektura "ukazala izplačati kot prispevek predsedstva ministrskega sveta 748.500 lir Kmečki zvezi za politično delovanje za obrambo italijanstva v dolinah Nadiže, proti pobotnici predsednika Cav. Maria Lucca, ne da bi mu bilo treba predložiti obračun". Pošiljam vam fotokopijo tega dokumenta "posebnega knjigovodstva prefektore v Vidmu. Plačilni nalog števil. 5864 z dnem 3. novembra 1965. in podpisom podprefekta dr. A. Piva."

Vem, da bodo zdaj nekateri rekli, da je to pač politika in da je ni moč mešati s privatnim življenjem predsednika vlade. Točno. Toda potem tudi ne gre izrabljati tega privatnega življenja v politične ali verske namene in, čeprav v dobri veri, zavajati nepoučeno ljudstvo. Mnenja sem, da mora biti politika krščanskega moža v celoti krščanska: mora braniti interese svojega naroda, če so v nevarnosti, mora pa tudi zaščititi koristi slovenske manjšine, kakor vелеva ustava in zahteva krščanska beseda.

Neugodno je odjeknil tudi odziv na vlogo treh slovenskih občinskih svetovalcev iz Gorice, ki so v času zadnjega zasedanja vatikanskega koncila prosili kardinala Šeperja (in o vsebini prošnje obvestili nadškofa Pogačnika,) da bi nastopil na koncilu v obrambo narodnih manjšin in da bi zbor odločno obsodil raznarodovanje in ukazal spoštovanje manjšinskih pravic. Nobenega odgovora ni bilo, dasi je zbor 6. decembra izglasoval generično prepoved preganjanja jezikovnih manjšin in enkrat prej, da imajo manjšine pravico do svojega jezika v verskem oziru.

Osebo nimam nič proti slovenskemu katoliškemu tisku na Primorskem, toda vse resnice pa le ne pove, ker je pač ne sme. Nikdar ni bilo objavljeno, da je nekdanji goriški nadškof Ambrosi, ki ni znal niti besede slovenski, nasprotoval zgraditvi katoliškega doma in slovenskemu napisu na njem, (ki ga morda zaradi tega še danes ni,) pač pa je isti tisk na široko pisal o nadškofovih zaslugah in delovanju. Zakaj dvojna mera, zakaj dvojna morala?

Vzemite dalje nastavitve slovenskih duhovnikov. Zakaj Slovenci ne morejo dobiti stalnega kaplana na Plešivem (občina Krmin)? Ker ga pač škofija ne imenuje. Pod izgovorom, da ni duhovnikov ali ker duhovniki raje učijo po šolah? Mar niso duhovniki dolžni poslušati svojega škofa? Samo takrat, kadar to škofu prija?

Trdijo tudi, da dobivajo italijanski duhovniki, ki so nameščeni v slovenskih krajih Beneške Slovenije, posebne denarne doklade "za delovanje na obmejnem področju". Pravijo, da so isto zahtevali tudi slovenski duhovniki, ko so za gornje zvedeli. Pa niso nič dobili. Pa menda vendar ne gre tudi tu za nevarnost, katera da preti do komunizma čez mejo? Ta komunistična nevarnost že postaja banalen izgovor za vsakogar, ki bi rad na zahrbtnen način dosegel svoje cilje, pa naj gre potem za rodezijskega Smitha ali portugalskega Salazarja ali pa kurijo v Vidmu. V stvari pa ti isti s svojimi postopki ljudi direktno pehajo v komunizem.

KULTURA IN OMIKA

DRUŠTVO SLOVENSКИH PISATELJEV: 18. januarja se je vršil letni občni zbor Društva slovenskih književnikov, ki se je sedaj preimenovalo v Društvo slovenskih pisateljev v skladu z nedavnimi spremembami, ki so nastale pri Zvezi književnikov Jugoslavije. Nova društvena pravila slovenskih pisateljev se dosledneje držijo načela, da o važnejših vprašanjih odloča občni zbor kot najvišji organ društva; uvajajo pa tudi novost, da lahko postane član društva vsak slovenski pisatelj, ne glede na bivališče in državljanstvo, prav tako pa tudi pisatelj, ki ne piše v slovenščini, a stalno živi in dela na območju SR Slovenije. Društvo ima sedaj 156 članov, za novega predsednika pa je bil izvoljen namesto Mire Miheličeve Janez Menart. Tajnik je postal Mitja Vošnjak. V zveznem koordinacijskem odboru pisateljske organizacije bodo slovensko društvo predstavljali Menart, Vošnjak in Matej Bor.

EPILOG: Kot sem že poročal januarja, je večina članov Združenja književnikov Srbije bila v prilog novega statuta Zveze nacionalnih združenj književnikov Jugoslavije. Med tistimi, ki niso bili v prilog in so zahtevali združevanje po estetskih in idejnih afinitetah književnikov, sta bila tudi znana avtorja Dobrica Ćosić in Oskar Davičo. Ćosić je sedaj izstopil iz srbskega združenja, ker vztraja pri prepričanju, da so republiška združenja "birokratska in apatična".

IZ GLASBENEGA SVETA: Prvak ljubljanske opere Rudolf Franci je postal prvi tenor Slovenskega okteta (namesto pokojnega Lipuščka).

Bridke besede kritike je naslovil v DELU Bogdan Pogačnik na račun gramofonskih podjetij v Zagrebu in Beogradu. O zagrebškem Jugotonu je zapisal, da se ni zanimalo za snemanje Slovenskega okteta do njegovega prvega gostovanja v ZDA, ko je v povezavi z neko ameriško firmo "zavohalo devize". Sicer pa se je to podjetje s področja slovenske narodne pesmi "zadovoljevalo s ceninim jodlanjem kot zadostnim zastopstvom naše planinske omike". Potem pa se je oktet "usmeril" na beograjsko podjetje RTB, čeprav so tudi z njim imeli slabe izkušnje, saj prve oktetove plošče kljub razprodanosti ni dajalo na trg v zadostnih količinah. Tako je oktet napravil magnetofonske posnetke za tri plošče že pred dvema leti, RTB jih pa še vedno ni izdelalo. V tej dobi je oktet zamudil marsikatero priložnost, da bi te posnetke tehnično veliko bolje izdelal kje v tujini, pri čemer pa bi nastale težave pri prodaji teh plošč doma. Mladinska knjiga, ki je prevzela založništvo za te plošče, je med tem dobila od RTB samo prvi poskus Gallusove plošče (na drugi bi morale biti slovenske narodne pesmi, na tretji pa

ruske narodne pesmi), a jo je zaradi škandalozne kvalitete zavrnila.

Naenkrat pa so se te plošče pojavile na trgu v Ljubljani in vprašanje je, ali niso morda dobile komercialno vrednost tako nenadoma zaradi Lipuščkove smrti? Pogačnik ne želi dati o tem nobene izjave, citira pa "poštene ga" prodajalca v gramofonskem oddelku Mladinske knjige v Ljubljani, češ: "Če pa plošča tehnično ne bo dobra, jo prinesite nazaj in bomo skušali najti kakšno brez napake, ali pa si boste izbrali kaj drugega."

V dosedanji formaciji se je Slovenski oktet izpel in ni za sabo pustil nobenega kvalitetnega posnetka v spomin. Pogačnik pravi, da storjene napake ne bo moč več popraviti. Ne gre pa samo za ta ansambl, gre za vse kvalitetne ansamble in soliste v Sloveniji in Jugoslaviji, ker so vsi "v bistvu brez družbene pomoči prepuščeni na milost in nemilost naši nesposobni in nespodobni ploščarski industriji."

KNJIŽNI TRG: Marca bo pri založbi Obzorja v Mariboru izšel prvi letnik nove serije Časopisa za zgodovino in narodopisje. Časopis je v letih 1903-1941 izdajalo Zgodovinsko društvo v Mariboru. Urednik bo profesor Pe dagoške akademije Jože Koprivec.

Ista založba bo letos izdala 90 del, 52 izvornih in 38 prevedenih. Razmerje med leposlovno in strokovno ter znanstveno literaturo bo 60:40. Založba je izdala doslej 563 knjig. Direktor založbe, prof. Jože Košar, je izjavil, da založbe v Sloveniji ne bodo v stanju subvencionirati domače književnosti, temveč bo potrebna tudi pomoč družbe, kot velja za vse ostale kulturne dejavnosti.

Že dolgo sem mnenja, da so vse emigrantske kritike režima doma čisto odveč. Zadosti bi bilo citirati vse samoobtožbe v Titovih govorih in izjavah ter ponatisniti Reisingerjeve karikature "Pera" v zagrebškem VJESNIKU in karikature "Jake Sulca", ki jih riše v ljubljanskem DE LU Milan Maver. Nobena beseda ne more tako nazorno prikazati pateričnost položaja doma kot omenjene karikature, pa tudi ne obup vsakega poštenega človeka, ki na lastnih plečih občuti težo eksperimentov gospodarskih kopitarjev v Jugoslaviji, proti katerim ne more narediti prav nič. V tolažbo mu je le to, da gledajoč karikature, dobro ve, kaj o vsem tem početju misli ogromna večina državljanov. Izbor karikatur iz serije "Jake Sulca" je sedaj izšel v ljubljani v knjižni obliki in bi se ga dalo uporabiti za disertacijo o ekonomskem položaju v Sloveniji - saj je menda nekdo na nottinghamski univerzi napisal tudi disertacijo o socioloških motivih vpliva Beatlov...

POKOJNA: Umrla sta akademski slikar Slavko Pengov, profesor na akademiji za likovno umetnost, in Ado Darian, profesor in prorektor Akademije za glasbo v Ljubljani. Darian je bil svoje čase operni in koncertni pevec, katerega je poznalo pol Evrope.

SPECTATOR

IZ LEGALE V ILEGALO?

Od našega sodelavca

MOŽNO JE, da bo spodnji, januarja napovedani članek prilil olja na žerjavico ugaslega ognja ilegalno-legalnega udejstvovanja med vojno, in da trenutno ozračje v emigraciji ni najbolj primerno za objavo tega. Toda ker nas je emigrantska polemika o dr. Krekovi brzojavki pripeljala tako daleč, da je treba z razpravo nadaljevati, če se hočemo prebiti do resnice, ne preostane drugega, kakor da članek objavimo. Žal nam je le, da trenutno iz izključno zakonsko-tehničnih razlogov ne moremo objaviti ime njegovega avtorja, našega sodelavca. To bomo storili takoj, čim bo do ovire odstranjene, kar je izključno vprašanje časa. Uredništvo.

★

KO smo bili potegnjeni v drugo svetovno vojno, nam je moralo biti jasno, da je ne bodo odločili jugoslovanski narodi, ampak da bodo imeli poslednjo besedo Veliki. Če smo torej hoteli v vojni zmagati, smo se morali vezati na onega, ki je imel največ izgledov, da bo zmagovalec. Če komu to še ni bilo jasno pred italijansko kapitulacijo, potem je to moral videti vsaj jeseni 1943. Tako sledi, da so bili Rupnikovi posegi v usodo slovenskega naroda le začasnega pomena. Tisti, ki smo med okupacijo imeli posla z vojaško-političnimi zadevami, smo se bali konca vojne, če bodo protikomunistične enote do konca, ki je v vojni odločilen, vztrajale na strani okupatorja. Tako je bilo nujno, da se Rupnikovi posegi začasnega pomena načrtno reducirajo in da se končno ob dosegli pripravljenosti terena domobranske enote na revolucionaren način odtrgajo od Nemcev in preidejo javno na zavezniško stran.

Rekel bi, da je bilo v veliki meri odvisno, kakšno pot bodo krenili slovenski domobranci, kako je bilo usmerjeno domobransko vojaško vodstvo. Znano je, da je načelnik štaba Slovenskega domobranstva polkovnik Peterlin decembra 1943. računal, da bo vojna trajala še tri ali štiri leta: 'Nemci zaenkrat niso tako slabi z nami. Angleži bi bili hujši. Kar zamišljam si, če bi imel namesto Schumacherja kakšnega angleškega kapetana za zveznega oficirja. Sama stvar je na pravi poti, saj imamo zagotovilo Angležev in naše vlade v Londonu, Novak pa je izdal nalog vsem oficirjem in četnikom, da vstopijo v Domobranstvo. Nikakršne ilegale ne sme biti več, to smo se sporazumeli...' Toda polkovnik Peterlin je že tedaj tožil o težavah, ki je nanje naletel, ko je začel organizirati domobranstvo. 'Ljudje so strašno nedisciplinirani. Že pri kapitulaciji Italije zveza ni funkcionirala; nič se ni dalo narediti. Tudi sedaj imam velike težave s fajmoštri in kaplani ter njihovimi postojankami. Ko bi le mogel razbiti te farovške straže in izvesti koncentracijo v mobilne borbene bataljone, udarne bataljone!' Takega mnenja je bil polkovnik Peterlin. V resnici pa ni bilo nobenega zagotovila od Angležev, pa tudi ne od londonske vlade. Kar pa je morda naročal major Novak, pa ni bilo več važno, ker ta ni imel nobenega pooblastila od Mihailovića.

Kmalu pozneje je imel polkovnik Peterlin težave z majorjem Bitencem, poveljnikom domobranske šolske bojne skupine. Ta je tedaj kot poveljnik Slovenske legije zahteval zase eno izmed vodilnih mest v domobranstvu: poveljnika, njegovega pomočnika ali načelnika štaba. Ker v svoji zahtevi ni uspel, je odšel na bolezniški dopust (polk. Peterlin je trdil, da so ga "ven vrgli".)

Tedaj je vodstvo SLS izrazilo željo, da bi obnovilo stike s slovenskim poveljstvom JVvD. Na razgovorih med dr. Šmajdom, majorjem Bitencem in tedanjim majorjem Glušičem, kot zastopnikom ilegalne komande, je bilo sklenjeno, da se ustanovi Dolenjski četniški odred, ki je bil že 27. februarja 1944 napaden pri Orlah od domobrancev pod vodstvom Schumacherja, Krennerja in Peterlina.

Mihailović je po reorganizaciji vodstva slovenskega dela JVvD zahteval močno ilegalno, vsaj 3000 mož. Isto so zahtevali Angleži v januarju 1944 od polkovnika Vauhnik, svojega zaupnika, da bi mogli izvesti invazijo v Istri. Da bi izpolnili Mihailovićevo ukaz, ki je bil po vsej verjetnosti v zvezi in gotovo v soglas

ju z angleško zahtevo, je tedanji načelnik slovenskega štaba JVvD major Glušič izdelal načrt za formiranje petih odredov. Ta načrt so v marcu 1944 pretresali v Vojnem svetu (Vauhnik, Prezelj, Glušič) in se zedinili, da bi osrednji Notranjski odred, v katerem bi se nastanila komanda, štel 700 do 800 mož, ostali odredi - Dolenjski, Štajerski, Gorenjski in Primorski - pa po 500 mož. Štajerski odred bi se naj zaenkrat formiral v čateški okolici na Dolenjskem, dočim bi se Dolenjski odred zadrževal med dolenjsko železnico in nemško demarkacijski črto. Tak začasni razpored je bil potreben zaradi tega, ker bi v trenutku pred samo invazijo v Istro bilo treba hitro izvesti koncentracijo Notranjskega, Dolenjskega in Štajerskega odreda, napasti Zidani most in uničiti vse prometne naprave. Ostala dva odreda pa bi prekinila promet na progah Ljubljana-Trst in Podbrdo-Gorica. Napad na Zidani most bi bil znak, da se domobranski udarni bataljoni odtrgajo od Nemcev in pridružijo odredom. Podeželske domobranske postojanke bi se hočeš nočeš morale pridružiti odredom, ker bi jim ne kazalo čakati Nemce. Kar bi se umaknilo iz Ljubljane, bi bilo odvisno pač od položaja in sreče. To je bil načrt. Toda kako ga izvesti? Predvidevali so, da bodo zadeve zrele sredi avgusta. Major Bitenc je obljubil postopno dezertacijo SLS pristašev iz domobranstva. To je šlo silno počasi. Le na začetku je prišla pod vodstvom por. prof. Janeza Gruma večja skupina, potem pa se je pridružil odredom le kak posameznik. Ljudi enostavno ni bilo več izven partizanstva in domobranstva. Medtem pa je domobranci, zlasti aktivne oficirje, močno potrla prisega. V takem razpoloženju je tedanji ppolkovnik Glušič izdal aktivnim oficirjem "vojne razporede" (Vuk Rupnik ga ni hotel sprejeti). Rezultat je pa bil, da so oficirji kazali ljudem te razporede kot dokaz, da niso za Nemce, čeprav je bilo točno naročeno, kako razporede prikriti.

Ker je bilo treba pospešiti odhod ljudi v odrede, se je Dolenjski odred okoli 200 mož razdelil na Dolenjskega in Notranjskega, ki je prešel v Krimsko pogorje. Polk. Vauhnik se je sestel s polk. Krennerjem in ga skušal pregovoriti, da bi domobranci neopazno in načrtno odhajali v ilegalo in tam osnovali jedra, kamor bi se pozneje lahko ostali zatekli. Krenner je odbil, češ da še ni čas. Zato je šel ppolk. Glušič nad Peterlina, ki je medtem zašel v neka nesoglasja s Krennerjem. Mož je pristal, da kap. Kuhar izdelava deset radijskih postaj, za kar je prejel potrební denar. Na kasnejšem sestanku pri Glušiču pa je Peterlin pristal, da bo iz čet, kjer je imel zaupljive komandirje, organiziral tedenski odhod dveh, treh domobrancev v odrede. Toda do konca junija 1944 jih je prišlo le kakih deset.

Pred svojim odhodom v Švico je polk. Vauhnik obiskal polk. Peterlina in ga rotil, naj "pusti" v gozd vsaj 1500 mož, ker da ne vemo, kaj se lahko zgodi in ker da bo bolje zanj, če se bo mogel nasloniti na te ljudi v ilegali. Pri tem je Vauhnik stalno računal, da bo s pripravljenim zaledjem mogoče prodreti pri Angležih z načrtom za invazijo v Istro. Pozneje, po famoznem kraljevem govoru 12. septembra, je general Prezelj obiskal polkovnika Vizjaka, da bi z njim uredil odhajanje ljudi v ilegalo. Ta mu je odgovoril, da so zdaj domobranci v boljšem položaju kot četniki.

Tako iz celotnega načrta, da pripraviti teren za invazijo v Istro (o kateri seveda komunisti niti sanjati niso hoteli) in obenem omogočiti domobrancem, da pravočasno preskočijo v ilegalo, ni bilo nič. Polk. Vauhnik je čisto pravilno sklepal, da bodo zavezniki domobranci tretirali kot Nemce, zato je storil, kar je mogel, da jih pravočasno odtrga od okupatorja. V Trstu je tudi govoril s polk. Kokaljem glede primorskih domobrancev. Tudi ta ga je zavrnil, češ da bo on več storil legalno kot ilegalno. K sreči nazadnje Kokaljeva komanda ni mnogo veljala in je bil major J. Debeljak tisti, ki je sklenil sporazum z gen. Prezljem ter pravočasno prevedel svoje domobranci pod ilegalno zastavo in jih rešil.

Pred zaključkom lista: Trinajst pripadnikov Hrvatskega osvobodilnega pokreta, v glavnem zagrebški študentje, je bilo v Zagrebu obsojenih na zaporne kazni do devet let zaradi "podtalne in sovražne propagande in razširjanja nacionalističnih in separatističnih idej". Sodni proces je trajal deset dni.

VETRINJSKE OBDOLŽITVE

IZVID O VETRINJSKI ŽALOIGRI

Iz Argentine so naperili proti Narodnemu odboru za Slovenijo tri hude očitke zaradi vrnitve domobrancev pred dobrimi dvajsetimi leti. Obtožujejo.

"1. da Narodni odbor za Slovenijo ni storil ničesar, da pravočasno reši vse moštvo Slovenske narodne vojske, niti ni dosegel, da bi se po Angležih odrejeni transporti SNV v Jugoslavijo ustavili;"

"2. da sta poveljstvo SNV in NOS vrstni red transportov pod težo dokazov 'neverdostojnih' Srbov in zlasti Ljotiča spremenila na tak način, da se s transporti po novem vrstnem redu ni odpeljal v domovino noben član NOS, pa tudi noben član vrhovnega poveljstva SNV, kakor je bilo prvotno predvideno;"

"3. da noben član NOS ni spremil niti prvega niti naslednjih transportov do železniških postaj, odkoder so se vojaki SNV odpeljali v domovino, čeprav so člani NOS z generalom Krennerjem vsi imeli dovolilnice za prosto gibanje po Koroškem, medtem ko so bili drugi Slovenci zastraženi in omejeni v prostosti."

Te obtožbe vsebuje Izvid k vetrinjski zaloigri, katerega je avgusta 1965. izdelala zgodovinska komisija Slovenskega državnega gibanja v Argentini. Izvid so podpisali Pavle Verbič, dr. Stanko Zupan in Ludvik Hren, ki so od aprila pretresali sledeče gradivo: (1) Prvo poročilo NOS z dne 1. junija 1945, katerega je napisal predsednik dr. Jože Basaj in overovil član NOS dr. Franc Bajlec, ki je izvidu priloženo; (2) dnevnik načelnika staba Triglavske divizije SNV ppolk. Ivana Drčarja; (3) spomini poveljnika 2. polka SNV ppolk. Vuka Rupnika; (4) poročilo o Vetrinju dr. Valentina Meršola; (5) poročilo dr. Jožeta Godničarja; (6) VETRINJSKA TRAGEDIJA, katero je izdal zgodovinski odsek Zveze slovenskih protikomunističnih borcev za 15. obletnico; (7) LA TRAGEDIA DE BLEIBURG, Studia Croatica; in (8) "razna pričevanja". Izvid, ki je opremljen z ličnimi pečati Slovenskega državnega gibanja, tega gradiva natančneje ne opredeljuje.

Komisija zatrjuje, da je "nepriistranski organ v slovenski javnosti in politiki" in da se je "strogo držala načela, da je samo zgodovinska resnica temelj zgodovine in da ta sloni neizbežno na principu dejanskega in resničnega popisa zgodovinskih dogodkov". Obenem oporeka, da bi bil NOS "poklican, še manj pa opolnomočen proglašati lastni popis svoje dejavnosti za zgodovinsko resnico". Nato prehaja komisija naravnost v napad in prvič ugotavlja, "da vetrinjska zaloigra temelji na nizu dogodkov, ki slovenski javnosti do sedaj še niso bili pojasnjeni, ki pa so za zgodovinsko odgovornost NOS bistvene važnosti, ker so kot člani v pogubonosni verigi neizogibno in neusmiljeno to zaloigro povzročili:

"1. Zvičajno izkoriščanje slovenskega Prezidenta generala Rupnika za politično-diplomatske opravke pri Nemcih v korist Narodnega odbora za Slovenijo in to ravno v času, ko so ga okoliščine zahtevale celega pri vojaških operacijah na bojišču.

"2. Zarotniški sestanki in nastopi častnikov "Ljubljanske garnizije", ki jih je začel, netil in vodil NOS proti generalu Rupniku...

"3. Podtalna propaganda proti slovenskemu vojskovodji med enotami, ki so bile zapletene v operacije na terenu, v zvezi z uničujočim razkrajanjem teh enot z nesmiselnimi vestmi (zvez z zavezniki ni bilo!), da bojevanje nima več pomena, ker da bodo itak Angleži prišli in Domobranstvo (SNV) po kratkem umiku čez Sočo ali Dravo z oklepni ki pripeljali nazaj v Ljubljano.

"4. Tretjemajski nastop NOS je imel za posledico operativno zapoved varnostnega poveljstva Nemcev, da se opusti borba na položajih bojišča znotraj dežele in da se enote osredotočijo v in okoli Ljubljane. To je bilo porazno za domobransko vojsko, ki ni mogla nadaljevati obrambe svojih položajev proti komunističnim enotam, ki so na ta način brez vsake težave vnikale v praznine fronte, povzročene zaradi umika srbskih, ruskih, grških in nemških enot.

"5. Skrajno nerazsoden je bil zlasti načrt NOS o razorožitvi nemške armade ravno v trenutku, ko je ta skupaj s hrvaško vojsko (sicer v lastnem interesu, ki pa se je slučajno skladal z vitalnim interesom Slovenije) ščitila slovensko ozemlje pred poglavitnim sovražnikom t. j. komunističnimi enotami na glavnih operativnih smereh.

"6. Zato je bila usodepolna napaka NOS, ko je odstranil generala Leva Rupnika s položaja vrhovnega poveljstva

Domobranstva odnosno SNV v trenutku, ko je bila vojaška situacija najbolj kočljiva, tem bolj ker NOS ni razpolagal z novim poveljnikom, ki bi bil dorasel situaciji. To napako je namreč general Rupnik videl in jo kljub skrajno neloyalnemu postopanju sovražno razpoloženega NOS skušal omiliti s tem, da je svojega sina Vuka prosil, naj ostane do zadnje in skrajne možnosti pri domobranski vojski ter rešuje, kar se še rešiti da." Ppolk. Vuk Rupnik je namreč ho tel opustiti vsako nadaljnje sodelovanje z NOS in SNV in spremiti svojega očeta v negotovo tujino. Na očetovo željo "je Vuk Rupnik ostal pri vojski in ji odločilno koristil ter dosegel razveljavo operativnih zapovedi SNV št. 1. in št. 2., ki sta odredjali takojšen umik po (namišljenih) brigadah in po shematično, poldnevnikom podobno načrtanih nehotnih smereh, in tako preprečil neizbežen polom že 5. maja 1945.

RAZOROŽITEV NA LASTNEM OZEMLJU

"7. Dokler politične okoliščine niso primerne in dokler politiki niso v stanju zagotoviti narodu boljše rešitve, nimajo pravice onemogočati vojski na bojišču, da le ta odloča o strateških, vojno-političnih in moralnih načelih o usodi naroda v brezupnem položaju. . .

"NOS je dejansko prevzel oblast dne 5. maja 1945. dopoldne. Vse do 8. maja zvečer, ko so se začele umikati enote SNV določene za zaščito Ljubljane s položajev, - torej tri dni in pol - je NOS zapravljaj predragocen čas, ne da bi sploh kaj ukrenil. Ljubljanska radio oddajna postaja je bila v teh dneh pod dejansko oblastjo NOS, ki je ni izrabil za to, da bi sporočil narodu, sovražnikom in zaveznikom, da je prevzel oblast. Prav tako NOS ni storil ničesar, da bi praktično in koristno uveljavil svojo oblast, niti je dosegel mednarodno priznanje. Ker komunistični sovražnik s svojim vojaškim nastopom v tem času ni izsiljeval umika SNV - bil je z njo samo v rahlem dotiku - in zaradi spredaj navedenih dejstev, je bil po NOS zapovedani umik slovenske vojske prežgoden in za takratne okoliščine neprimeren."

8. Zvezo z zavezniki je dobil NOS šele 10. maja po naskoku SNV na komunistično brigado pri Borovljah. Drago cenega časa do 13. maja, ko so enote SNV na povelje gen. Krennerja zapustile dravsko mostišče, NOS ni bil sposoben izrabit za razčiščenje položaja. "Iz neodpušljive naivnosti je prepustil golemu naključju usodo SNV in beguncev - brez jasnega dokončnega dogovora in poročstva - ter je to usodo navezal na samovoljo takratnih komunističnih zaveznikov, pred katerimi je celo privolil razorožitev Slovenske narodne vojske.

"9. Akt razorožitve SNV sam in prestop Drave pod "varstvo" Angležev, zaveznikov komunistov, je posledica nezrelosti in absolutnega pomanjkanja čuta odgovornosti NOS, ki je grešil v dveh smereh: a) NOS je po svojem poveljstvu dal razorožitveno povelje SNV navzlic dejstvu, da se je nahajal kot vlada na slovenskem narodnem ozemlju, proglašnem dne 3. maja 1945. za zvezno državo kraljevine Jugoslavije in navzlic dejstvu, da revolucija v lastni državi še ni bila končana ter je vso svojo lastno državno organizacijo za obrambo in varnost naroda in ozemlja izročil tujim oboroženim silam in tako postal dejanski izročevalec lastnega naroda sovražniku na milost in nemilost. Po drugi strani pa implicite tudi priznal nedoslednost, nezakonitost in mednarodno nepravilnost vseh svojih dejanj tekom okupacije in svojih izjav z dne 29. oktobra 1944. in 3. maja 1945. b) SNV je od trenutka razorožitve dejansko prenehala obstojati kot vojska in se je proti volji moštva spremenila v goloroko ljudstvo, - uniformirano radi lažjega registriranja, spoznavanja in preganjanja."

Drugič komisija ugotavlja, "da je bila vetrinjska zaloigra nujna logična posledica dejanskih okoliščin, ki jih NOS v svojem 'Prvem poročilu' ne omenja." Na prvem mestu med temi okoliščinami je preureditev domobranskih enot v vetrinjskem taborišču, ki je uničila "esprit de corps" - "domobranski borbeni duh in tovariški čut, ki ga je vojno obdobje. . . po naravni poti ustvarilo med bojovníki" in ki je ostal v starih formacijah kljub popolni razorožitvi. "Samo ta duh bi bil lahko rešil goloroko moštvo junakov! Toda tudi ta je moral izginiti kot nevaren pojav za novo oblast NOS in poveljstva SNV v Vetrinju. Preformirana je bila SNV, enote premeščene in razpuščane ter dopolnjevano z novim moštvom, starešinski kader je bil na novo razvrščen - vse to ob spremljevanju strankarsko pobarvane propagande, ogleduštva, ovaduštva in terorja. Tako se je ustvarjalo razpoloženje negotovosti, nezaupanja, medsebojnega nepoznanja, pokorščine iz strahu in končno obupa, ki je imel svoj naravni in poslednji odjek v besedah: 'kamor so šli vsi drugi, gremo pa še mi. . .' Tudi najboljši bataljoni so pod takimi okoliščinami odpovedali, ko je prišlo do trenutka odločilne preizkušnje - upora 'zaveznikom komunistov' ter skupni rešitvi s pobegom in razpršitvijo.

"Vsemu temu so se pridružila še trenja oblastizeljnih najvišjih poveljnikov med seboj, ki so imela za posledico nepravilno in poniževalno ravnanje do podrejenih poveljnikov. - Poveljnik 2. polka je radi takega šikaniranja celo podal ostavko, ki jo je, po skrajnem samozatajevanju šele na odločno prigovarjanje polkovnika Bitenca umaknil.

"Ko je končno NOS radi utrjevanja svoje lastne oblasti zahteval od moralno razdvojene vojske še prisego ("...pri

segam, da bom poslušal in zvesto izpolnjeval zapovedi vseh od Narodnega odbora za Slovenijo postavljenih nadrejenih starešin..."), je vojaški duh, kolikor ga je še ostalo, splahnel dokončno. Ni nobenega dvoma, da za vse to odgovarja NOS in poveljstvo SNV, kajti dolžnost vseh teh oblastnikov je bila v danem položaju po moralnih načelih reševati narod, ne pa utrjevati si oblast s političnim izkoriščanjem svetosti prisege."

NOS NI PREVERIL VESTI O VRAČANJU

Izvid trdi, da je "Prvo poročilo NOS o vetrinjski zaloigri kot celota in v posameznih točkah tendenciozno in netočno" ter posebej zatrjuje, da je cela vrsta prič "z vso gotovostjo, nedvoumno in pravočasno" dokazala, da transporti iz Pliberka in Podgore ne morejo iti drugam kot v Jugoslavijo. "Vsem poveljnikom transportiranih enot je pred odhodom gen. Krenner dal povelje o vkrcanju na izhodiščnih železniških postajah Pliberk in Podgora." Izvid nadrobno zavrača nekatere ročke Prvega poročila NOS.

Prvo poročilo NOS pravi: "8. V noči od 26. na 27. maj se je vrnil v taborišče srbski vojak prosvetar Ljotič, sin pokojnega ministra Ljotiča, ki je pripovedoval, da je šel transport Tatalovičevih polkov na Jesenice skozi tunel. Ker se je zapletel v nekatera protislovja in ker je tudi nujno prosil, naj ga ne javijo Angležem, se mu ni verjelo."

Izvid pravi: "Poveljnik 2. polka SNV Vuk Rupnik je po službeni dolžnosti 27. maja od 7. do 9. ure dopoldne (torej pred prvim - slovenskim - transportom) osebno podal natančno poročilo o izročanju Srbskih dobrovoljcev jugoslovanski komunistični vojski. Tudi je pred poveljstvom SNV in v prisotnosti članov NOS potrdil, da so izjave priče Vlade Ljotiča preverjene, resnične in točne. Prav tako je o zadevi obvestil vse poveljnike polkov, poveljnika topniškega divizionarja, zlasti pa majorja Škofa, čigar transport je bil tik pred odhodom. Točka 8. ... je torej netočna in ne more služiti za oporo zgodovinarju. Ljotič je namreč s popolno moralno odgovornostjo in prepričevalnostjo poročal, da so dobrovoljce naložili na tovornjake in večji del odpeljali v Pliberk, kjer se je le-ta tako pogumno uprl Angležem, da ga niso mogli vkrcati na vlak. Zato so ga prepeljali nazaj v Celovec, ga potem vozili ob severni obali Vrbskega jezera zatrjujoč, "da ga sedaj zares peljejo v Italijo". Angleži so pa za vasjo Vrba zavili čez Rožek na Šent Peter in od tod na Podgoro, kjer so z grobo silo in do zob oboroženi vkrcali dobrovoljce na vlak, ki so ga potem prevzeli in zastražili komunisti. Iz tega vlaka je na voznji do Področčice skočil Vlada Ljotič in prišel obvestiti SNV, naj se reši. ..."

"Izjava NOS o neverodostojnosti Ljotiča je potemtakem skrajno obremenjevalna za ta odbor sam, ker ni imel nikakih stvarnih razlogov, da dobrohotnemu pričevanju ne verjame. Priča se je na lastni koži prepričala o angleških lažeh in je razumljivo, da ni bilo umestno od nje zahtevati naj stopi pred te ljudi, ki so bili v stanju dokazovalca za vedno uničiti na katerikoli način. Prav iz trte je zvito opravičevanje NOS, češ, da se Srbom ni verjelo, ker "je nastal sum, da hočejo Srbi SNV razkrojiti". Četudi bi bilo to res (dogodki in mnoge priče so dokazali, da ni bilo!), so bili člani NOS dolžni te vesti nemudoma in z vso skrbnostjo preveriti, ugotoviti dejanski položaj in nujno ukreniti vse potrebno za rešitev moštva, - ne pa podpirati in slepo izvrševati nakane angleškega divizionarja Murrya. Šlo je vendar za narod, ki so ga vodili!"

Prvo poročilo NOS pravi: "9. V noči od 27. na 28. maj so se vrnili v taborišče trije srbski častniki od srbskega transporta in izpovedali, da gredo transporti skozi tunel na Jesenice in da je na Jesenicah množica oficirje in vojake zlostavljala in 'oplačkala'. Toda drugi dan so tajili pred gen. Krennerjem to, kar so prvi dan izjavili, ko je zahteval od njih, da svoje trditve glede transportov ponovijo v pričo Angležev. ..."

15. Zakaj se ni verjelo srbskim ubežnikom? Ljotič se je zapletel v protislovja. Nastal je sum, da hočejo Srbi SNV razkrojiti, ker je že tudi prej bilo razmerje do Tataloviča prej napeto kot prijazno. Bile pa so tudi vesti, da gredo transporti SNV skozi Beljak, ne pa skozi tunel proti Jesenicam (Marijan Lavrič)."

Izvid pravi, da ti točki pomenita "usmerjanje javne pozornosti na nepomembne in neresnične stvari" in trdi, da je "neizpodbitno" dejstvo, "da sta poveljstvo SNV in NOS po številnih pričah pravočasno izvedela, da se transporti izročajo komunistom in sta navzlic temu vse podrejene obvezala na prevažanje malone do zadnjega moža." To ime nujno "nečedno dejanje NOS".

Prvo poročilo NOS pravi: "10. Zato je v ponedeljek 28. maja polk. Bitenc odredil, da se od Angležev odrejeni transporti ustavi, dokler se ne pojasni, kam gredo transporti SNV. ... Kljub temu je angleški stotnik vztrajal na takojšnjem vkrcanju na kamione, kar se je tudi izvršilo za-

radi grožnje stotnika. 12. Zvečer istega dne je bil gen. Krenner poklican na divizijo na razgovor zaradi zjutrajšnjega povelja, da se začasno ustavijo transporti. Njegove odgovore so stenografirali, kakor je izjavil na seji naslednjega dne v torek, ob tej priliki se je tudi pritožil napram polk. Bitencu."

Izvid pravi: "Nesporno je, da se ta Bitenčeva odredba ni upoštevala in se tudi ni izvršila, čeprav je bila v stanju bistveno izpremeniti potek dogodkov in usodo SNV." Ugotavlja, "da pritožba gen. Krennerja proti polk. Bitencu zaradi prepovedi nadaljnjih transportov ni bila nikoli pojasnjena." Izvid zaključuje, "da cela vrsta prič, kakor so Vlada Ljotič, Vuk Rupnik, Janko Marinšek, Otmar Šprah, France Veber, France Šega, Demetrij Weble, Dolinar in mnogi drugi še vedno pričakujejo pojasnila od NOS in poveljstva SNV, zakaj se jim ni verjelo in zakaj se po njihovi svari-tvi ni rešilo slovenske vojske," in "da gre dr. Valentinu Meršolu vsa čast, ker je s svojim pogumnim in uspešnim nastopom rešil vse civilne begunce."

PAVLE VERBIC

ŠESTDESET LET ANDREJA GLUŠIČA

ŠESTDESET LET je v Washingtonu dočakal lani koncem novembra podpolkovnik g. Andrej Glušič, bivši načelnik štaba Slovenske armije Jugosl. vojske v domovini.

Prav nič ne preseneča, da postane mož take energije in tako neortodoksnih pogledov, ko je jubilent, predmet polemike. Vendar pa to ne manjša vrednosti, ker se na male ljudi pač nihče ne ozira. Ppolk. Glušič se je sicer umaknil iz javnosti, tudi zaradi službe, toda zdi se, da vedno bolj kaže, da so bila njegova vojna in povojna prizadevanja v bistvu pravilna. Ker se kot ljudje pač motimo, je zato seveda mogoče razpravljati o upravičenosti kakega njegovega postopka, taktike, kot bi rekli vojaki. Ppolk. Glušič je toliko demokrata, da se temu ne bo upiral. Občutek pa imam, da bo težko reči, da je pogrešil v bistvu, pa naj je potem šlo za organiziranje demokratičnega tabora v Gonarsu, kjer je komunistom iztrgal 380 častnikov in večino podčastnikov, ali za izdajanje ilegalne taboriščne 'Domovine'. Težko bo reči, da ga je polomil, ko je kot Novakov načelnik štaba postavil svojemu komandantu ultimatum, da preneha s koketiranjem z Italijani in da morajo Vaške straže pred neizogibno laško kapitulacijo v gozd. Vse bolj se zdi verjetno, da domobrancev ne bi zadela slabša usoda kot je Nemce, če bi ob pravem času vsaj razumevajoče sprejeli Glušičeva dopovedovanja, da je treba okrepiti ilegalo in si s tem zagotoviti vojaško-politično odstopnico. Ali je morda danes njegov argument, da tretjemajska deklaracija ne more predstavljati optimalne politične in akcijske osnove svobodnega slovenstva, po dogodkih minulih dveh let, kaj manj močan? Ali pa, da svobodno slovenstvo potrebuje politično - neodvisen tisk, ki naj bi ga posebljala pred dvajsetimi leti predvsem od njega ustanovljena monakovska 'Slovenija'? In podtalno delovanje proti komunističnemu režimu doma, ki ga je vodil vse, dokler se režimski politični odnosi do Moskve niso spremenili?

Vse to so težka vprašanja, ki bodo še dolgo majala stebre emigrantskega slovenstva. In če je bil pri vsem tem jubilent pripravljen tudi trpeti - in dachauska samica gotovo ni bila šala! - potem ga je, celo ob njegovi bolezni, treba jemati in ceniti kot moža, ki je dal od sebe, kar je mogel.

DP

Nadvse zanimiva Vauhnikova "NEVIDNA FRONTA" je izšla in je na prodaj v uredništvu našega lista. Cena broširanemu izvodu 36/-, vezanemu 40/-.

INTEGRACIJA po gospodarski liniji

BORBA S SLOVENSKIM ETATIZMOM

V pretekli številki KT sem poročal o Bakaričevem govoru v centralnem komitetu Zveze komunistov Hrvatske v zvezi s pojavami nacionalizma. Ta govor je imel velik odmev, ker je Bakarič eden od najbolj razgledanih jugoslovanskih komunistov. V novoletni številki ljubljanskega DELA je nato izšel članek Staneta Kavčiča, ki je glavni urednik TEORIJE IN PRAKSE, pod naslovom "Še o nacionalnem vprašanju in o socialistični enotnosti". Njegov komentar k Bakaričevemu govoru je šel še dlje v razkrivanju razdvojenosti, ki vlada v federativnih odnosih po eni strani in v vrhovih partije in administracije po drugi, kajti Kavčič ne dopušča nobenega dvoma, da se sklepi VIII. kongresa ZK ne izvršujejo in da se vrši v tem pogledu borba v partiji sami. Ako je namreč jasno, da ni poleg ZK nobene druge organizirane politične struje v Sloveniji in Jugoslaviji, potem je jasno, da se Kavčičeve pripombe nanašajo v prvi vrsti na člane ZK. Ne smemo "zapirati oči pred nekaterimi novimi dejstvi in protislovji, ki jih vse močnejši socializem povzroča in odpira, in to ne samo pri nas, ampak tudi v mednarodnem obsegu," pravi Kavčič. Ako se omejimo samo na nacionalne odnose in socialistično enotnost, "potem ni treba skrivati, da moramo še vedno premagovati in se boriti s slovenskim etatizmom, nacionalizmom in hegemonizmom".

"Vse to ima tudi svojo objektivno materialno osnovo. Te osnove so: do včeraj še vedno privilegiran ekonomski položaj nekaterih proizvajalcev, zlasti z ozirom na zaprto in avtarkično jugoslovansko tržišče; težave z graditvijo nekaterih industrijskih objektov, s katerimi smo se 'uspeli' pridružiti v zadnjem trenutku takim jugoslovanskim gospodarskim konceptom, ki jih je sedaj treba opustiti in seveda tudi nositi posledice; pomanjkanje perspektive lastnega gospodarskega razvoja; še vedno zelo živa tendenca po avtarkiji in taki zaščiti naše 'rentabilnosti', ki objektivno pomeni potuho nizki produktivnosti dela; notranja protislovja med bazo in superstrukturom, ki so izredno zaostrena, deloma po zaslugi naše lastne politike, deloma po zaslugi takih splošno jugoslovanskih rešitev in odnosov, ki jih je smatrati že za preživele; strokovni konservativizem in maloobrtniška mentaliteta posameznih delovnih organizacij. In ne nazadnje tudi ostanki buržoaznega in klerikalnega nacionalizma."

IDEJE O VSEMOGOČNOSTI FEDERACIJE

Likvidacija teh tendenc je po Kavčičevem mnenju samo vprašanje časa, "ker so sile, ki nosijo te težnje, razbite in v defenzivi." Ustvarjalna socialistična misel in dejanje sta v Sloveniji pripravljena odločno pometati pred svojimi lastnimi pragom, "pri tem pa nas seveda zanimajo razmere tudi v skupni hiši". Medtem ko Bakarič pravi, da je zvezni centralizem politično razbit, je vprašljivo, pravi Kavčič, "če je jugoslovanski centralizem tudi praktično in idejno že razbit. Jaz bi rekel, da je zvezni centralizem politično obsojen, da je dobil na kongresu (VIII. kongresu ZK) politično nezaupnico, da pa gre sedaj za to, da ga tudi idejno in praktično dotolčemo, onemogočimo in 'stresemo', če uporabim izraz tovariša Bakariča. Vse to pa doslej še ni storjeno... Še vedno je tu etatizem, unitarizem in zlasti centralizem kot državotvorna jugoslovanska logika, sicer v defenzivi in čedalje bolj oslABLJENA in omajana... Ta logika in ti idejni koncepti imajo svojo materialno osnovo sedaj v tistih konkretnih obveznostih federacije iz preteklega časa, ki postajajo čedalje večja ovira uspešnemu uresničevanju reforme. Še žive ideje in pojmovanja o vsemogočnosti federacije; tu so prizadevanja in iluzije, da je mogoče samo preko centralnih skladov in preko centralizacije sredstev pokrivati nujne družbene potrebe in omogočati normalno poslovanje delovnim organizacijam. Tu je končno prepričanje, da je samo čvrst centralizem in etatizem uspešno zdravilo zoper razne nacionalistične pojave. Tudi integracijska zanesenost, nervoza in umetno forsiranje teh procesov so v bistvu posledice 'državotvornih' in centralističnih prizadevanj. Tudi ni spregledati tiste zvezne zakonodajne inercije z vsemi njenimi tisoč predpisi, ki dela federacijo premalo elastično in ji onemogoča, da bi lahko uspešno federirala..."

Po Kavčiču grešijo tudi nerazviti s svojim nezaupanjem do gospodarske reforme, češ da je ta le v korist razvitim. S tem so "objektivno zavezniki administrativnega centralizma in etatizma". Krivi pa so tudi Slovenci, ki niso poskušali prepričati nerazvite, da "močnejša ekonomska logika ne izključuje, ampak vključuje in predpostavlja tudi pomoč nerazvitim; da bodo v pomoč nerazvitim tudi splošni gospodarski pogoji in sistem, ki bodo omogočali in prisiljevali njihove, že doslej zgrajene gospodarske kapacitete k večji produktivnosti in boljšemu poslovanju". V skupščinah se novi zakoni sprejemajo vse manj nepremišljeno in "odnos in kritična stališča nekaterih poslancev... so samo delna manifestacija omenjenega kritičnega odnosa proizvajalcev do ostankov etatizma in centralizma". Vendar pa smatra Kavčič, da so trenutno ob prehodu gotovi kompromisi potrebni in da "je modro, če ni ukazano sprejemati jih z navdušenjem, ampak je dovoljeno sprejemati jih s kislimi obrazi". Spopad med etatizmom in samoupravlja-

njem ima v mnogo nacionalni družbi nujno svoj nacionalni prizvok. Ostanki zveznega centralizma se "kažejo v o-
čeh množice marsikdaj kot nova enačica jugoslovanskega unitarizma in neizbežna reakcija nanj je... tudi sloven-
ski nacionalizem. Preprosto povedano: za slovenske delavce jugo-deficit ni vedno samo deficit, ampak je vedno tu-
di nacionalna iluzija ali nacionalna prizadetost ali nacionalistična kritika. Kritika teh preživelih etatističnih oblik
in odnosov... ni samo kritika abstraktnih jugoslovanskih proizvajalcev in državljanov. To je tudi kritika proizvajal-
cev in državljanov, ki so in se čutijo Slovence, Hrvate, Srbe, Makedonce, Črnogorce."

Kavčič meni, da so v Jugoslaviji postavili resnične interese narodov bolj v ospredje, kakor kjerkoli na svetu in
to z uvedbo samoupravljanja, ki postaja ne le gospodarski, ampak tudi splošno družbeni in s tem nacionalni feno-
men. Samoupravljanje pa povzroča, po njegovem mišljenju, istočasno tudi proces podiranja nacionalne ozkosti in
vključevanja v progresivni razvoj vsega človeštva. Nadaljnje federiranje federacije zato ni v nasprotju s socialistič-
no enotnostjo in močjo socialistične družbe v Jugoslaviji, ampak eden od njenih pogojev. Delovni ljudje in samo-
upravljanje - in ne država - so nosilci in čuvarji te enotnosti "in tudi takega razvoja mednacionalnih odnosov, ki bo
slonel na skupnih interesih, ne pa na nekakšnih umetno izmisljenih višjih ciljih ali etatističnem pritisku," zaključu-
je Kavčič.

DINAR NAJ KROŽI POVSOD

Ob priliki tradicionalnih novoletnih sprejemov, ki jih prireja Tito za predstavnike raznih družbenih in gospodar-
skih organizacij, je bilo topot izredno mnogo govora o vsklajevanju nacionalnih interesov z interesi federacije. Na-
cionalizem je namreč tako močno narastel, da ogroža že tudi gospodarski razvoj države kot celote. To se je zlasti
pokazalo pri razgovoru z delegacijo jugoslovanskega komiteja za elektroniko, telekomunikacije, avtomatiko in je-
drsko energijo in z delegacijo skupščine zvezne gospodarske zbornice. Prva delegacija je navedla nekaj konkretnih
podatkov, iz katerih je razvidna absurdnost drobljenja sredstev. Tako imajo na železnici tri ali štiri različne siste-
me signalizacije, a neki krogi se trudijo, da bi dobili tudi tri ali štiri različne sisteme telekomunikacij! Weekend
karte veljajo samo za eno republiko. Začeli so izdelovati tri različne elektronske računske stroje - enega v Beogra-
du, enega v Zagrebu in enega v Ljubljani. V telefonskem omrežju obstoja kar 16 tranzitnih central, itd. Predsednik
delegacije Rajko Tomović je izjavil, da je javna tajnost, "da se v zveznih sekretariatih vsak pomočnik iz ene re-
publike bori za interes republike, iz katere je prišel. Pozneje se bo namreč vrnil v svojo republiko in moral bo seve
da delati tisto, kar mu bodo veleli." K vsemu temu je Tito pripomnil, da se z delegacijo povsem strinja: "Enotna
elektronika oziroma enotni veliki sistemi za vso deželo ne pomenijo asimilacije nacionalnosti. Trditi to je neumno.
To je integracija, h kateri moramo težiti... Poglejmo na primer gibanje kapitala v našem gospodarstvu... Kapital
se mora oplajati na prostem, širokem trgu. Če kaki slovenski tovarni ustreza, da gre na trg v Srbijo ali v Makedoni-
jo, kar naj gre tja. Ali nasprotno: iz Makedonije in Srbije naj gredo na slovenski trg. Pri tem nacionalnosti ne bodo
ničesar izgubile. Samo bogatejše bodo."

V istem smislu je Tito govoril na sestanku z drugo delegacijo, ko so govorili o funkciji bank. Banke naj bi posta-
le katalizator in mehanizem za zbiranje sredstev v tiste namene, ki so najnujnejši. V njih naj bi imeli glavno besed-
o proizvajalci, ki so vanje vložili svoj kapital. Oni bi bili, je rekel Tito, "delničarji poslovnih bank, ki ne bi sa-
mo dobivali obresti na vložena sredstva, ampak bi bili udeleženi tudi pri delitvi dobička ob sklepu letne bilance.
Tako bi banke poslovale po vsej državi, ne pa v okviru določene komune ali republike... Podjetja iz Slovenije, Hr-
vatske ali Srbije - ki imajo kapital v eni izmed poslovnih bank - bodo gradila tovarno tam, kjer se bo pokazalo, da
je to najbolj rentabilno. Banka in predstavniki podjetij v njej bodo torej lahko investirali, kjerkoli bodo hoteli v Ju-
goslaviji... Dinar naj kroži po vsej Jugoslaviji, tako da bi že enkrat poslovali po načelu rentabilnosti, ne pa z vme-
šavanjem političnih faktorjev." Govoreč o deviznem režimu, je Tito poudaril, da naj bi podjetja, ki izvažajo, sa-
ma razpolagala z devizami: "Prodajala jih bodo lahko katerikoli banki, ker so jim tudi dinarji potrebni za razširjeno
reprodukcijo. Seveda bodo morale gospodarske organizacije dati del deviznih sredstev preko narodne banke za kritje
obveznosti, ki jih ima federacija zunaj, da bi bila naša država solventna." Kar se pa tiče onih podjetij, ki ne izva-
žajo na tuji trg in potrebujejo devize za nabavo strojev v tujini, je potrebno zagotoviti, da bodo lahko devize dobi-
le od banke, ki jih je ta kupila od drugih podjetij. "Razume pa se, da morajo biti podjetja, ki imajo na svojih raču-
nih v bankah deponirane devize, gotova, da bodo vselej lahko te devize dvignila, kadar jih bodo potrebovala." Ti-
to je tudi izrazil mnenje, da naj zbornica oblikuje poslovno politiko. "Politiki naj se v te zadeve ne vmešavajo...
Naši proizvajalci naj delujejo svobodno. Seveda, če bi kakšno podjetje imelo pred očmi samo svoje koristi in bi ško
dovalo koristim skupnosti, potem bi morali reagirati." S tem zadnjim stavkom pa je Tito verjetno znova, a morda
nevede zaključil začarani krog, v katerem se že dvajset let vrti jugoslovansko gospodarstvo. Politika "stop-go", ka-
tero so doslej prakticirali v vseh komunističnih državah, je nezdržljiva z gospodarsko reformo.

IVAN STANIČ

Gospod urednik! - Naslednje pismo je namenjeno gospodu Dr. Vekoslavu Kisovcu:

Ob prebiranju Klic Triglava številka 320 tega leta sem prečital tudi Vaš članek "SLOVENSKI JEZIK V NEVARNOSTI"

Vsekakor odprto priznavate pritisk uničenju Slovenskega jezika z strani Južnih ciganov in potepuhov ki imajo dandanes v Sloveniji že kar svojo oblast, dvomim da ste rojeni od Slovenske Matere ker spomnite se pregovora našega pesnika in književnika "Kdor svoj jezik zataji zataji svojo Mater. Taki ljudje kod ste Vi se nesmejo računati Slovencem temveč človekom ki bi prodal svojo dušo za groš kateremu bilo ali ni to sramotno ali Vas vest nezdravi ob pisanju in umetnemu zagovoru teptanju človeških pravic, ali nimate osnove zadnjih let kaj se dogaja doma pri nas v Sloveniji, Hrvaški in Srbski javni napisi, govorica že napol Južna (infiltracija ogromne količine ljudi) posilstva, celo uboji (JESENICE) in tako dalje in to brez posega policije Slovenec trpi.

Ne Gospod Dr. mi vemo da smo Slovenci naš jezik je Materinski ki ga vi omenjate popačenim jezikom nabrali ste nekaj kmečkih dialektov iz cele Slovenije torej te spakedranke ste vrgli sebi v glavo čudi nas da Klic Triglava sploh dopušča take stvari da se tiskajo vsekakor pa je točno razvidno da se vse to suče okoli take svetle JUGOSLAVIJE ki nikdar nebo postojala več, dovolj je bilo trpljenja za Južne brate zakaj dandanes se Afriški narodi ločujejo in gredo vsak zasebe ki pa so 100 krat manj sposobni vladavini kod smo pa mi Slovenci, zakaj torej nebi enkrat v zgodovini bili Slovenci svoj Narod.

Vam je lahko pisati, vsekakor pa morda še nikoli niste kaj več trpeli pač po Vašem spisu Vam to lahko rečem sramota je tem večja ko se v sami Komunistični Sloveniji pojavljajo odprti kritiki a vi pa iz zaledja namigujete na pravilnost zatiranja Slovenskega jezika iz strani Beograda, je delo načrtno.

Slivnik Franc, tajnik

Urbančič Ferdinand, predsednik

(Na gornje pismo se nanaša eden od uvodnikov. - Ur.)

TAKO GOVORE DEJSTVA:

G.urednik! - V januarški številki Klica Triglava ste za naslovom članka "Slovenski jezik v nevarnosti" postačili vprašaj. Vprašaj je nedvomno bil potreben zaradi vsebine članka g.dr.Kisovca, čisto nepotreben pa z ozirom na dejstva. Na 2.strani iste številke je v enem od pisem bila uporabljena beseda 'baš' (namesto 'ravno'), na 2. strani (imate dve drugi strani) v uvodniku beseda 'preuranjen' (namesto 'prezgodnji'), na peti strani pa vi ditate besede radi, nagomilavanje, očuvanje, robstvo in predbacivati (namesto zaradi, kopičenje, obranjenje, suženjstvo in očitati). Kakšen dokaz pa še rabite, da v slovenski besedni zaklad prihajajo hrvaške ali srbske besede, za katere imamo krepke domače izraze? Osebnorazumem, da Slovenec, ki že 20 let živi v ZDA, Nemčiji ali Argentini - če naj navedem samo nekaj primerov - počasi povzema miselne zveze iz jezikov dežel, kjer živi. To pa ne velja za Slovence v Jugoslaviji, ki živijo med svojimi ljudmi. Če torej oni povzemajo čim več srbohrvaškega besednega zaklada, pomeni to, da čut za slovenščino peša in da bo napočil dan, čez sto ali dvesto let, ko bo slovenščina samo še kajkavsko narečje srbohrvaščine. - R.V.

REFORME:

G.urednik! - K pismu g.E. (KT 320): zagovarjam demokracijo, toda ne poznam kompromisa, kar se tiče socializma (t.j.komunizma). Demokracija ne živi od kompromisa, kot trdi to g.E., kadar so v vprašanju principi, in zahteva polne politične svobode, ne pa "polsvobode", da bi se zadovoljil "kompromis" s totalitarcem, ki so proti svobodam.

Pod kapitalističnimi deželami razumemo take, v katerih je "kapital" v rokah večjega ali manjšega števila privatnikov, z večjo ali manjšo socialno pravičnostjo. Socializem je najhujša in najslabša oblika kapitalizma, kjer se ves "kapital" nahaja v rokah države: državni kapitalizem. Socializem in demokracija nista nikoli, nista danes, niti bosta mogla biti jutri skupaj istočasno v isti deželi. Kapitalizem ("kapital" v rokah privatnikov) lahko obstoja v deželi s politično demokracijo (ZDA, Anglija, Švedska in številne druge), lahko pa tudi v deželi brez nje (Španija, Portugalijska itd.). Rešitev za Jugoslavijo je popolna sprememba: vzpostavitev politične demokracije. Revolucija je ena, skrajna možnost, toda demokracija kratki Zapad ne verjame, da je mogoče vzpostaviti politično demokracijo z revolucijo. Izkušnja je pokazala, da odstranitev totalitarnega režima z revolucijo vodi do vzpostavitve nove vrste totalitarizma. Afganistanski primer, kjer je do lanskega leta kralj bil absolutni gospodar, cela uprava države pa v njegovih rokah in rokah sorodnikov, je druga skrajnost. V Afganistanu, kjer niso imeli ne političnih strank ne parlamenta, niti nobe ne izkušnje s politično demokracijo, je kralj sam na svojo roko odločil vpeljati politično demokracijo. Zapovedal je prve svobodne in tajne volitve za prvi afganistanski parlament na osnovi začasne ustave, katero je sam sestavil, priznavajoč tudi ženam volilno pravico. Istočasno pa ni dal nobenemu od tisočih kraljevskih sorodnikov pravice voliti, voljen biti, biti narodni poslanec, minister ali imeti kakršnokoli upravno funkcijo.

Revolucija v Jugoslaviji je ena skrajnost, katera je iz številnih razlogov neizvedljiva. Afganistanski primer je

druga skrajnost, ki v komunistični Jugoslaviji ni verjetna, saj ni misliti, da bi Tito smel ali hotel poskusiti vpeljati politično demokracijo, istočasno pa prepovedati komunistom (vsaj vodilnim), da smejo voliti, biti voljeni, biti narodni poslanci, ministri itd. Rešitev, kar se tiče Jugoslavije, je verjetno nekje med tema dvema skrajnostima.

G.E. me vprašuje, "komu bom predal zgrajene tovarne, če bi zmagala moja demokratska svoboda v Jugoslaviji". Odgovor je, seveda, da je to odvisno od tovarne: neke bodo mogoče zaprte, ker so iz enega ali drugega razloga zanič. Gotovo število tovarn bo verjetno na pravičen način denacionaliziranih, medtem ko bo manjše

KRONIKA

- Na povabilo Zveze slovenske katoliške prosvete na Goriškem je gostovala z dvema nastopoma v Gorici folklor no-plesna skupina "France Marolt" iz Ljubljane. Kritika je gostovanje ugodno ocenila, pritožila pa se je, da so nastop bojkotirali nekateri Slovenci, ki niso mogli "preboleti" dejstva, da se je gostovanje vršilo v goriškem Katoliškem domu.

- Za predsednika slovenske koroške Krščanske kulturne zveze je bil ponovno izvoljen č.g.dr. Pavle Zablatnik.

- V Ljubljani je umrl dr. Igor Tavčar, profesor medicinske fakultete in član Slovenske akademije znanosti. Bil je predvsem strokovnjak za notranje bolezni.

- V Argentini je nehalo delovati slovensko semenišče, ki je v dobrih sedemnajstih letih poslalo v svet okoli 50

ali večje število ostalo podržavljeno, toda stavljen pod resnično nadzorstvo demokratičnih skupščin, okrajev, občin itd. Vse to so pač detalji, ki spadajo v pristojnost ustanov politične demokracije, ne pa v mojo ali v pristojnost g.E.

Na koncu naj omenim, da se g.E. zelo moti, če podcenjuje "teoretiziranje v tujini", ker imajo teorije pogo sto grdo navado, da postanejo stvarnost, in to ne samo v znanosti, temveč tudi v politiki (komunizem, fašizem, demokracija, welfarizem itd.); popolnoma vseeno je, če so teorije nastale in se teoretizira v tujini ali doma, kajti ideje ne poznajo mej.

VEKOSLAV FARKAŠ

duhovnikov. Še naprej pa bo obstajalo malo semenišče, ki nosi ime škofa Rožmana. Abiturienti, ki se bodo odločili za duhovski stan, bodo študirali odslej na Slovenskem zavodu v Rimu, ki ga vodi msgr.dr.M. Jezernik.

- Po poročilu SLS tiska, so razgovori, ki so jih imeli gg.dr.Krek, Vlajič, Pešelj, Jukič, Ivanović in Tošič (gl.KT 320) v "Council of Foreign Relations" v New Yorku, zadevali v glavnem razmere v Jugoslaviji z ozirom na zadnje gospodarske in finančne reforme.

- Šestdeset let je dosegel g.Rudolf Smersu, poznani javni delavec in politik Slovenske ljudske stranke v Buenos Airesu.

- 22.januarja so neznanci vrgli bombo na poslopje jugoslovanskega veleposlaništva v Københavnu (Danska). Povzročili so manjšo gmotno škodo.

- V zapreškem gradu v Kamniku bo odprt muzej.

KLIC TRIGLAVA

Uredništvo: 76 GRAEME ROAD ENFIELD MIDDX Tel.: ENField 5097

Uprava: BM / TRIGLAV LONDON W.C.I.

KLIC TRIGLAVA je politično neodvisen list, ki izhaja enkrat na mesec. Izdaja ga **SLOVENSKA PRAVDA**, združenje svobodnih in demokratičnih Slovencev. Njeno mnenje predstavljajo le članki, ki so podpisani od izvršnega odbora. Urejuje Dušan Pleničar.

Enoletna naročnina:

Anglija:	1.4.0	Finska:	10.-	Nemčija:	13.-
Argentina:	500.- (1100.-)	Francija:	12.-	Švedska:	15.-
Avstralija:	1.10.0 (£A 3)	Italija:	2000.-	Urugvaj:	50.- (110.-)
Avstrija:	40.-	Kanada:	3.50 (\$ 7.00)	U.S.A.:	3.50 (\$ 7.00)

Naročnina za letalsko dostavo je navedena v oklepajih.

Poverjeniki:

Avstralija: Pavla Miladinović, 12 Oxford Road, Ingleburn, N.S.W.

Italija: Saša Rudolf, Via Verniellis 24, Trieste 316

Južna Amerika: Boris Kresnik, 1346 Calle Mariano Acosta, Mar del Plata
Buenos Aires z okolico: Franc Oblak, Mendoza 5663, Buenos Aires

Sev. Amerika: Tine Kremžar, 11047 - 110 St., Edmonton, Alta., Kanada

Skandinavija: Jože Rozman, Ristolantie 3 A 8, Helsinki, Finska